

est, sicut id quod de Lazaro supra posuit. Decimo septimo resumit, quod cum Dominus dixisset paralytico: *Dimittuntur tibi peccata*, Judaei dixerunt: *Hic blasphematur*. Hoc supra solum est, nec oportet reiterare.

CAPUT III.

Quomodo aduersarius nititur quamdam absolutionem fingere.

IS autem rationibus positis, nititur quamdam absolutionem fingere, quae est, si aliquis talis dicat, quod ad ministerium sacerdotis pertinet oratio absolutionem Dei impetrans, postea tamen debet dicere indicative, *Ego te absolvo*, id est absolute te ostendo. Quam quidem absolutionem nec ego approbo, si simpliciter, ut verba sonant, intelligatur. Non enim oratione sacerdotis impetratur remissio peccatorum, sed passione Christi. Alioquin si sacerdos esset in peccato mortali, absolvere non posset. Præmittitur autem oratio, ut impetretur confidenter idoneitas ad suscipiendum effectum sacramenti. Quae quidem oratio licet plus valeat à justo quam à peccatore oblata propter meritum personae quod adiur, tamen etiam à sacerdote peccatore oblata non est cassa, quia proponitur ab eo in persona totius Ecclesiae. In formis autem sacramentorum non plus facit verbum à peccatore quam à justo prolatum, quia non operatur ibi meritum hominis, sed passio Christi, & virtus Dei. Similiter non sufficit illa expositio: *Ego te absolvo*, id est absolute te ostendo: quia secundum hoc in sacramentis novae legis non esset nisi ostensio, vel significatio, quod idem est; sed est sensus: *Ego te absolvo*, id est sacramentum, vel ministerium absolutionis tibi impendo: nisi forte, sicut aliquis dicitur ostendere, non solum significando, sed etiam faciendo.

Si tamen dicta responsio sustineatur, non inutile erit considerare, quam frivolis eam rationibus impugnet. Objicit enim primo, quod Dominus dedit potestatem discipulis sanandi omnes infirmitates corporales, & spirituales. Sed in sanatione corporali infirmitatum non dicebant, *Ego sano te*, sed sanet te Dominus Jesus. Ergo nec in sanatione spirituali debet dicere sacerdos, *Ego te absolvo*. Non advertit autem qui hoc objicit, quod potestas sanandi infirmitates erat gratia specialiter homini data, non ad sanandum, sed ad sanitatem impetrandam. Potestas autem clavium non computatur inter gratias gratis datas, sed virtus sacramentalis, quae principaliter residet in Christo, instrumentaliter autem, seu ministerialiter in sacerdotibus claves habentibus. Unde verbum dicentis, *Sanet te Dominus*, non sanabat, sed sanationem impetrabat. Verba autem sacramentalia efficiunt quod figurant, ut supra dictum est.

Secundo objicit, quod temerarium videtur denuntiare aliquem esse ab omnibus peccatis absolutum, quia, sic esset sicut Angelus Dei. Sed multo magis est temerarium dicere, quod per claves Ecclesiae non fiat certa remissio peccatorum, ut Augustinus dicit. Numquid enim est abbreviata manus Domini, ut qui in baptismo ab omnibus peccatis mundat, in sacramento poenitentiae hoc non faciat?

Tertio objicit, quod dicere, Ostendo te absolutum, non est eum ostendere absolutum, sicut dicere, Comedo, non est comedere. In quo decipiunt non considerans, quod formae sacramentorum non solum sunt verba significativa, sed factiva.

Quarto objicit, quod cum dicitur, *Ego te baptizo*, non est baptizare, nisi sequatur immersio, vel infusio. Sed hoc est valde ridiculum: quia in sacramento baptismi elementum materiale requiritur cum forma sacramenti; sed in sacramento poenitentiae elementum exterius non adhibetur.

Quinto objicit, quod temerarie sacerdos dicit, Ostendo te absolutum, cum ignoret an Deus absolvet. Sed secundum hanc eandem rationem temerarium esset dicere, *Ego te baptizo*, cum ignoret an Deus interius baptizet. Neutrum autem est temerarium, quia sacramenta habent certos effectus, licet impediri possint per fictionem recipientis. Unde sacerdos dicens, *Ego te absolvo*, vel *Ego te baptizo*, cum certitudine denuntiat sacramenti effectum.

Similiter dicitur ad id quod sexto, & septimo objicit de incertitudine sententiae poenitentiae.

Octavo objicit, quod non potest dicere, Ostendo te absolutum, nisi forte alicui sit revelatum, sicut Joanni Evangelistae, vel B. Virgini. Ad quod etiam super id quod dictum est, addendum est, quod si iudex absque temeritate testibus auditis potest pronuntiare aliquem innocentem, quamvis forte sit nocens secundum rei veritatem; non temerarie ostendit sacerdos aliquem absolutum in foro poenitentiae, in quo creditur poenitentem pro se, & contra se.

Ex quo etiam patet quod non est periculosum sacerdoti dicere, *Ego te absolvo*, illis in quibus signa contritionis videt, quae sunt dolor de praeteritis, & propositum de caetero non peccandi: alias absolvere non debet. Periculose autem solum orationem dicit, quia hoc non est absolvere, sed sub dubio poenitentiae relinquere. Orare autem pro aliquo ut absolvatur, potest, sive sit contritus, sive non.

CAPUT IV.

Impositio manus non est de necessitate hujus sacramenti.

Uterius autem non minus temerarie asserere praesumit, quod impositio manus sit de necessitate hujus sacramenti. Primo quidem propter hoc quod Act. viii. 17. dicitur: *Imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*. Illa enim impositio fuit loco sacramenti confirmationis, quod datur per majores ministros.

Secundo objicit quod Marc. ult. 18. dicitur: *Super egros manus imponet, & bene habebunt*. Sed hoc est ridiculum: quia non loquitur de impositione sacramentali, sed de signis faciendis.

Tertio objicit, quod Augustinus dicit quod sacramentum novae legis debet esse signum sacrae rei, & per naturalem similitudinem (quod de suo addit:) per hoc volens dicere, quod sola verba non faciunt, nec perficiunt sacramentum. Sed patet in omni sacramento quod verba ad materiam accedentia perficiunt sacramentum. In sacramento enim Eucharistiae sola verba prolata super materiam consecrandam perficiunt sacramentum. In baptismo etiam verba prolata supra aquam tantum non faciunt sacramentum, sed supra aquam adhibitam in baptismo, quia totum est loco materiae. Ipse autem peccator confitens, est sicut materia in hoc sacramento. Unde verba absolutionis super eum prolata efficiunt poenitentiae sacramentum.

Quarto objicit quod dicitur Matth. xix. 13. quod *oblatus sunt parvulis, ut illis manus imponeret*. Sed hoc non potest referri ad poenitentiae sacramentum, quod par-

vulis impendi non consuevit. Oblati sunt autem ei, ut manus imponeret benedicendo, secundum consuetudinem Judaeorum, ut dicit Remigius.

Quinto objicit, quod dicitur Actum viii. 18. *Cum vidisset Simon quod per impositionem manuum Apostolorum &c.* Hoc autem pertinet ad impositionem manuum quae fit in confirmatione, ut supra dictum est.

Sexto objicit ad hoc auctoritatem Magistri Guillelmi Alverni: qui an hoc auctoritatis, nescio: sed scio eum non fuisse tantae auctoritatis in ejus dicto standum sit in tanta re, praesertim cum Dominus, Petro potestatem clavium exponens, non dixerit: *Quicumque manus imposueris, sed Quicumque solveris*.

CAPUT V.

Objectiones contra praedicta, & earum solutiones.

Ultimo redit ad primum, resumens rationes prius adductas, quod non debet sacerdos dicere, *Ego te absolvo*: tum quia hoc pertinet ad potestatem Dei; tum quia sacerdoti incertum est an ille absolvatur; quae jam supra soluta sunt.

Addit etiam objicendo, quod vix triginta anni sunt quod omnes hac sola forma utebantur, *Absolutionem, & remissionem &c.* Sed quomodo de omnibus potest testimonium perhibere, qui omnes non vidit? Sed hoc certum est quod jam sunt mille ducenti anni & amplius, quod dictum est Petro, *Quicumque solveris &c.* Quare autem non dicatur in forma, *Ego tibi remitto*, sicut *Ego te absolvo*, jam supra dictum est.

Objicit autem ulterius, quod si sacerdos potest absolvere à peccatis, nullius esset absolvi quam accipere crucem transmarinam. Quod quam ridiculum sit dictum, de facili potest adverti. Non enim crux transmarina datur valitura nisi absoluto à peccatis ad remissionem totius poenae pro peccatis debita.

Objicit autem ulterius, quod vix imminet vivificanti animas quae non vivunt, ut dicitur Ezech. xi. 11.

DIVI THOMAE

AQUINATIS,

RESPONSIO AD LECTOREM VENETUM

DE ARTICULIS XXXVI.

OPUSCULUM VI.*

* Al. XI.

Lectis vestris litteris, in eis inveni articulum multitudinem numerosam, super quibus à me vobis respondi infra quantumdum vestra charitas postulabat. Et licet essem in aliis plurimum occupatus, non tamen deessem vestrae dilectionis obsequio, dilatis partim per alios, quibus me intendere oportebat, questionibus à vobis propositis proposui per singula respondere.

& sic sacerdos se committit discrimini, cum nesciat quod vivat. Sed hoc jam solum est: quia etsi nesciat quod vivat, scit tamen quod sacramentum justificare potest.

Uterius objicit, quod, sicut dicit Ambrosius, Dominus parem vim esse voluit ligandi, & solvendi. Sed sacerdos non ligat vinculo peccati, sed proprio quisque peccatorum vinculis constringitur, ut dicitur Proverb. v. Ergo sacerdos non absolvit à vinculo culpae. Contra quod dicendum, quod hoc sacerdos facit ligando, & solvendo per ministerium, quod Deus dedit per auctoritatem. Deus enim absolvit à peccato directe, gratiam apponendo; & ligat, vel trahit in peccatum, gratiam non apponendo, ut dicitur Roman. 1. Similiter sacerdos tamquam minister à peccato solvit, sacramentum gratiae apponendo, & ligat non apponendo, propter hoc quod ligat ad poenam quam injungit.

Inducit autem ultimo auctoritatem Hilarii, quod soli Deo de se credendum est; & sic absolutionem à culpa, quam solus Deus facit, sacerdos ostendere non potest.

Item quod Dionysius dicit, quod sacerdotibus non est utendum virtutibus hierarchicis, nisi quo Deitas voluerit eos. Sed haec ex superioribus sunt soluta multoties, & iterare non oportet.

Ad extremum inducit, quod ante potestatem clavium Petro traditam fit mentio de revelatione sibi facta, quasi oporteat semper revelationem divinam sacerdotem expectare antequam clavibus utatur. Non advertit autem, quod revelatio facta Petro non fuit de idoneitate absolvendorum, sed de potestate Christi, per quam sacramenta gratiae certissimos effectus habent.

Hæ sunt igitur rationes quas pro se inducit, quae non solum demonstrationes non sunt, sed vix apparentes rationes judicari possunt. Voluntas autem Dei fuit, ut pro defensione potestatis Petro tradite, in festo cathedræ Petri hoc opus de vestro mandato compilans laborarem.

ARTICULUS I.

Primus ergo articulus est, an Angeli sint mores caelorum.

Super quo dixi taliter respondendum, quod hoc non solum à Philosophis est multipliciter probatum, verum etiam à sanctis Doctoribus evidenter asseritur. Dicit enim Augustinus in V. de Trinitate, quod

dic corpus grossiora, & inferiora per subtiliora, & superiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vite rationalem. In Libro etiam lxxxiii. Questionum dicit, quod unaquaque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi prapositam. Gregorius etiam dicit in IV. Dialog. quod in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest.

ARTICULUS II.

Secundus articulus est, an aliqui existimaverunt semper infallibiliter hoc esse probatum.

Ad hoc respondeo, quod libri Philosophorum huiusmodi probationibus abundant, quas ipsi demonstrationes putant: mihi etiam videtur quod demonstrative probari possit, quod ab aliquo intellectu corpora caelestia moveantur vel à Deo immediate, vel mediantibus Angelis; sed quod mediantibus Angelis ea moveat, magis congruit rerum ordini, quem Dionysius infallibiliter asserit, ut inferiora à Deo per media secundum cursum communem administrantur.

ARTICULUS III.

Tertius articulus est, an Angeli moveant caelos suo imperio, potestate eis à Deo tradita.

Super quo quid dubium esse possit, plane non video. Non enim astutino aliquem dubitare quin omne quod Angeli faciunt, operentur potestate eis à Deo tradita. Si vero hoc veretur in dubium, quod dicitur eos movere caelestia corpora suo imperio, irrationalis dubitatio videtur. Non enim possunt movere aliquid corpus per contactum quantitatis, cum sint in corpore, sed per contactum virtutis. Nihil autem in Angelis aliud quam eorum intellectus, cum & ipsi à Dionysio intellectus, vel mentes nominentur: unde eorum motiones à virtute intellectus procedunt. Ipsa autem conceptio intellectus, secundum quod habet efficaciam aliquid transmutandi, imperium nominatur: unde si movent, nullo modo nisi per imperium movere possunt.

ARTICULUS IV.

Quartus articulus est, an Angeli moventes caelos sint de ordine Virtutum.

Hoc quidem & mihi videtur, praecipue si ordo Virtutum dicatur medius ordo secundae hierarchiae, ut vult Dionysius. Hic enim ordo tenet primum locum inter esequentes exteriora ministeria: unde Dionysius v. cap. caelestis hierarch. dicit, quod *nomen virtutinum ostendit divinam quamdam, & inconcussam fortitudinem ad omnes deformes operationes.* Nihil autem in exterioribus ministeriis majus esse videtur quam dispositio causarum universalium: unde maxime videtur administratio caelestium corporum ad ordinem Virtutum pertinere. Unde Origenes exponens illud Matth. xxiv. 29. *Virtutes caelorum commovebuntur*, dicit, quod conveniens est caelorum rationabiles virtutes pati stuporem, remotas scilicet à primis functionibus suis. Hoc tamen omnino asserendum non videtur.

ARTICULUS V.

Quintus articulus est, an Angelus suo imperio potest movere totam molem terrae usque ad globum Lunae.

Istud mihi asserendum non videtur. Virtutes enim creaturatum se extendunt ad naturales effectus: & ideo Angeli corpora caelestia movere possunt secundum motus convenientes naturis eorum; aliis autem motibus ea movere non possent secundum propriam virtutem, sed hoc divinitus miraculose fieri posset. Posset autem fieri non solum virtute Angelis, sed etiam virtute hominis, quod aliqua pars terrae per violentiam sursum feratur; sed quod totum unum elementum extra suum ordinem naturalem ponatur, non credo subjacere angelicæ potestati: & quod virtus Angeli sit infinita interius, non est sic intelligendum, quod non determinetur ad determinatos effectus; sed quia in suis effectibus producendis non patitur lassitudinem, aut defectum.

ARTICULUS VI.

Sextus articulus est, an id quod dicitur Eccl. i. *In circuitu pergit spiritus*, possit sane ita exponi: Spiritus angelicus pergit in circuitu, scilicet per operationem, quia movet caelum secundum circulum.

Non video quare non possit sane exponi, cum hec sententia vera sit secundum praedicta, & isse modus exponendi à consuetudine sacrae Scripturae non discrepet, sicut Roman. viii. dicitur, quod spiritus interpellat, id est interpellare facit.

ARTICULUS VII.

Septimus articulus est, an Angelus habeat virtutem infinitam inferius.

Hoc potest & bene, & male intelligi. Si enim sic intelligatur quod Angelus habeat infinitam virtutem supra ea quae infra ipsum sunt, est falsum, & erroneus intellectus: sic enim possit creare aliquid infra se, & quodlibet in quodlibet convertere; quod patet esse falsum. Est ergo sic intelligendum, quod virtus Angeli consequitur naturam ipsius. Sicut ergo finitum, & infinitum invenitur in natura ejus, ita & in virtute. Habet autem Angelus finitam naturam secundum operationem ad suum superius, quod est Deus, qui est ens, & bonum infinitum, cuius similitudo in Angelo participatur finite; cum tamen Angelus non habeat formam in materia, non limitatur, vel contrahitur per aliquam naturam, sicut formae materiales. Unde & virtus Angeli finita est secundum quod extenditur ad determinatos effectus, prout participat finite similitudinem primae causae; est tamen infinita quantum ad hoc quod non contrahitur virtus ejus ad agendum secundum exigentiam materiae, vel organi corporalis, sicut formae materiales, & corporales. Est etiam infinita duratione ex parte post, quia in perpetuum durat natura ejus, & ejus duratio nullo modo temporis periodo mensuratur.

ARTICULUS VIII.

Octavus articulus est, an Angeli sunt causa omnium quae naturaliter generantur, & corrumpuntur in hoc mundo.

Hoc ex necessitate sequitur, si sunt causa motus caeli, qui est causa generationis, & corruptionis in istis inferioribus corporibus, ut Dionysius dicit iv. cap. de div. Nomin. Quod enim est causa causae, est causa causati.

ARTICULUS IX.

Nonus articulus est, an Angeli sunt factores omnium corporum naturaliter compositiorum, sive humanorum, sive aliorum: quia causare est aliquid ex aliquo facere.

Dicitur, quod hoc potest habere. Calumniam, eo quod verbo faciendi ut plurimum utitur in operibus artis, & non in operibus naturae: non enim constite dicitur, quod pater facit filium: unde & secundum hunc modum loquendi Philosophus in VI. Ethic. dicit, quod ars est recta ratio factibilium; & secundum hoc inconsuere dicitur, quod Angeli, vel corpora caelestia faciant corpora humana, vel alia corpora composita naturaliter generata. Illud enim videtur facere quod in potestate nostra est quale futurum sit, cuiusmodi sunt opera artis. Opera autem naturae non subsunt arbitrio naturalium causarum, sed consequuntur necessitatem ordinis naturalis subiectam arbitrio Dei constituentis naturam: unde facere effectus naturales magis solet attribui Deo. Invenitur tamen verbum faciendi attributum etiam causis naturalibus, secundum quod consuevit dici, quod omne agens facit sibi simile; prout ignis dicitur calefacere, quod nihil est aliud quam facere calidum: & secundum hunc modum loquendi dici potest, quod corpora caelestia, & etiam Angeli faciunt corpora inferiora. Sed in talibus magis sequendus est usus loquendi: quia secundum Philosophum nominibus utendum est ut plures; licet vantum videatur de nominibus constet, ubi constat de rebus.

ARTICULUS X.

Decimus articulus est, an faber naturaliter possit movere manum ad malleum, vel ad aliud naturaliter operandum sine Angelis moventibus corpora caelestia.

Hoc non habet explicitam veritatem. Manifestum est enim quod omnia corpora mixta conservantur in esse per motum caelestium corporum; ex hoc quod certa periodo caelestis motus generantur, & corrumpuntur, & similiter secundum elongationem, vel appropinquationem aliorum corporum caelestium. Est ergo verum quod cessante motu caeli, cessarent corpora fabricum, & martellorum. Si autem supernaturali virtute & fabri, & martelli remanerent, oportet dicere, quod fabricum corpora eandem haberent habitudinem ad animas eorum quam nunc. Nec obstat, si dicitur, quod aer non esset divisibilis, quia non esset corruptibilis per cessantem motum caeli. Licet enim hoc sit, suam tamen naturam non perdet, secundum quam est facile divisibilis ratione humiditatis, & subtilitatis, ita etiam ut instrumentum vocalis laudis esse possit.

ARTICULUS XI.

Undecimus articulus est, an cessantibus motionibus caelestium corporum omne corpus elementatum corruptibile in elementa solveretur in momento.

Hoc quidem aliquo modo intellectum credo esse verum, & aliquo modo esse falsum. Necessè est enim quod motus caeli, sicut & quilibet motus, cesset in momento: quia ultimum instans temporis responderet ultimo instanti motus. Si ergo intelligatur corruptionem istorum corporum, vel resolutionem in elemen-

ta esse in instanti, quantum ad suum principium, verum est; si quantum ad suum terminum, falsum est. Corpora enim caelestia causant, & conservant, sive movent: unde & resolutio quae ex corruptione talis causae accidit, oportet quod sit per motum. Nullius autem motus terminus, & principium potest esse in momento; sed omnis motus eger aliquo tempore. Secundus autem est de subtractione conservationis Dei: quia enim ipse est causa essendi rebus, immobiliter operans, sicut in momento res in esse produxit creando, & non in tempore, ita ejus operatione cessante res in momento esse desinerent, & non per aliquem motum.

ARTICULUS XII.

Udecimus articulus est, an post opera sex dierum Deus aliquod corpus movet immediate. Videtur quod non quantum ad motus qui per creaturam fieri possunt. Sed miracula, ut mortui suscitatio, caeci illuminatio, & similia, fiunt immediate à Deo: licet quantum ad aliquos effectus conjunctus non desit ministerium Angelorum.

ARTICULUS XIII.

Tertius decimus articulus est, an Deus possit, aut velit movere corpus immediate.

Iste articulus implicite proponitur. Ex enim parte videtur quod Deus sua virtute, & altissima voluntate potest omne corpus movere immediate, quod non video quin repugnet ei quod dicitur, quod non potest corpus movere; nisi forte hoc quod dicitur, non potest movere immediate, referatur ad hoc quod subditur: *Ita quod movere, quod est divisibile, & mensuratum tempore, sit actio divina, quae est ejus essentia simplicissima: hoc enim Deus nec facere potest, nec vult.* Sed cum dicitur, quod Deus aliquod corpus movet, per hoc verbum movet non imponitur actio divisibilis, & tempore mensurata, sed actio simplex, quae est sua essentia: nam non solus Deus, sed etiam quilibet intellectus movet per imperium, ut supra dictum est. Imperium autem intellectus nihil est aliud quam conceptio effectus ordinata ad implendum voluntatem. Velle autem, & intelligere Dei non est aliud quam ejus essentia: unde sicut actio quae Deus creavit res, ita & actio quae Deus immediate potest movere corpus, nihil est aliud quam ejus intelligere, & ejus velle.

ARTICULUS XIV.

Decimus quartus articulus est, an si nulla essent lumina stellarum, & nullus esset motus caelestium corporum, omnia animalia corruptibilia in momento morentur.

De hoc, quid mihi videtur, supra dictum est. Mors enim est per separationem animae à corpore, quod non fit nisi per aliquam mutationem corporis à sua naturali dispositione, quae non potest esse in instanti tota, licet ejus causa, & principium possit esse in instanti.

ARTICULUS XV.

Decimus quintus articulus est, an Deus miracula faciat ministerio Angelorum. Hoc puto verum esse, ita tamen quod non in omnibus miraculis operatio Angelorum se potest extendere ad principales effectus.

ARTICULUS XVI.

Decimus sextus articulus est, an Deus aliqua miracula faciat, non tantum ministerio Angelorum visibili, vel invisibili.

Hoc puto etiam verum quantum ad aliquod Angelorum ministerium, ita tamen quod Angelorum ministerium non extendatur ad omnia quae sunt in miraculo. Hoc patet etiam in formatione corporis Christi ex Virgine.

ARTICULUS XVII.

Decimus septimus articulus est, an Divinitas in Christo faceret miracula auctoritate, & humana ministerio.

Dicendum, quod sic. Nam Divinitas operabatur per humanitatem sicut per organum, ut dicit Damascenus. Eadem autem in operando est ratio organi, & ministri, quia utrumque movetur per hoc quod est aliquid ab alio motum.

ARTICULUS XVIII.

Decimus octavus articulus est, an omnia miracula quae fiunt ab aliqua creatura ministerio, fiant auctoritate Dei, id est per virtutem ejus, sine qua nihil potest fieri.

Dicitur, quod verum est, si de veris miraculis intelligatur, & dico vera miracula, quae naturali virtute alicujus creaturae fieri possunt. Sunt tamen aliqua non simpliciter miracula, sed quoad aliquos, qui eorum causas ignorant; sicut quaedam arte humana facta miracula ignorantibus artem videntur, & multo magis arte angelica, & talia possunt fieri virtute alicujus creaturae, licet non exclusa virtute divina.

ARTICULUS XIX.

Decimus nonus articulus est, an post diem iudicii corpora Sanctorum erunt incorruptibilia tribus modis, scilicet per divinam justitiam, item per gloriam, item per naturam, sive naturaliter.

Hoc quidem quantum ad duo prima calumniam habere non potest, quantum ad tertium posset habere calumniam, si intelligatur quod ad incorruptionem humani corporis sola natura sufficit, quasi incorruptio humani corporis ex natura causetur sicut ab agente. Non enim ad hoc se extendit virtus alicujus naturae creatae ut rebus corruptibilibus incorruptionem possit conferre. Dicitur est etiam supra, quod secundum ordinem naturae corpora humana, & omnia corpora mixta cessante motu caeli dissoluta corrumpuntur. Immortalitas ergo humanorum corporum post resurrectionem non erit ex virtute naturae, sed ex virtute divina, per quam corpora humana conservabuntur in esse. Sed verum est, quod naturalis causa corruptionis, quae est motus caeli, subtracta erit. Motus enim caeli sicut est causa generationis, & conservationis mixtorum corporum, ita etiam est causa corruptionis eorum. Supposita ergo conservatione humanorum corporum per virtutem divinam, non erit aliqua causa agens ad corruptionem. Et secundum hoc aliquo modo posset sustineri, quod illa incorruptio esset per naturam, quia scilicet causa naturalis corruptionis subtracta erit; eo modo loquendi

(1) Al. peccata.

quo dici posset, quod submersio navis est per gubernatorem, quia per ejus absentiam navis periclitatur.

ARTICULUS XX.

Vigesimus articulus est, an post diem iudicii corpora damnatorum erunt incorruptibilia duobus modis, scilicet per divinam justitiam, item per naturam, sive naturaliter.

Hoc habet eandem responsum cum praecedenti.

ARTICULUS XXI.

Vigesimus primus articulus est, an corpora damnatorum, cum erunt in inferno, erunt passibilia, & patientia ab igne inferni, quia recipient speciem ignis inferni per modum afflictivi, vel laesivi.

Hoc non video quam calumniam habere possit. Si enim impassibilitas ponitur communiter dos corporis gloriosi, consequens est quod corpora non gloriosa passibilia erant. Quod autem speciem ignis per modum afflictivi in se recipient, hoc negari non potest, nisi ab eo qui negat hujusmodi corpora ignem inferni sentire. Necessae est enim speciem sensibilis fieri in sensu ad hoc quod sequatur afflictio.

ARTICULUS XXII.

Vigesimus secundus articulus est, an possit disputari in scholis, an anima Christi, & omnes aliae animae rationales sint ex traduce.

Non video cur hoc non liceat, nisi forte in casu, si ex hoc apud aliquos scandalum oriretur, sicut aliquando contingit quod aliqui simplices audientes de his quae sunt fidei, disputari in scholis, credunt ex ratione de his disputari, quasi dubitetur de fidei veritate. Sed in tali casu posset disputans ad hanc opinionem amputandam protestari, quod disputaret non propter disputationem de veritate, sed propter inquirendam veritatis rationem.

ARTICULUS XXIII.

Vigesimus tertius articulus est, an Christus principaliter non venerit tollere nisi originale peccatum.

Ad quod dicendum est, quod Christus venit principaliter ad introducendum homines in vitam aeternam, sicut dicit ipse Joan. x. 10. *Ego veni ut vitam habeam*; unde omne impedimentum vitae aeternae venit removere, & ideo ex consequenti venit tollere omne peccatum. Sed sicut bonum commune est melius bonum quoniam particulare unius hominis, ita malum commune multorum est pejus: unde principaliter venit tollere peccatum originale, quod totam naturam humanam infecerat, quam singulorum particularia peccata; unde super illud Joan. 1. *Ecce qui tollit (1) peccatum mundi*, dicit Glossa: „Peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi:“ & infra: „Quod originale peccatum, & singulorum quoque superaddita Christus relaxat.“ Melius ergo dicendum videtur affirmative, quod Christus venit principaliter tollere originale peccatum quam alia, quam negative; sicut si ponitur quod Christus principaliter non venit tollere nisi originale peccatum: nam etiam tollere actualia peccata pertinet ad principalem Christi intentionem, quia venit mundum salvare, secundum illud

Jud. Luc. v. 32. *Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.*

ARTICULUS XXIV.

Vigesimus quartus articulus est, an infernus sit in centro, vel circa centrum terrae.

Circa quod nihil mihi videtur temere asserendum, praecipue cum Augustinus neminem arbitretur scire ubi sit. Non tamen aestimo quod sit in centro terrae, quia ille est locus, quo naturaliter feruntur gravia: nec videtur intentionem naturae frustrari, ut communiter dicitur: quod sequeretur, si ad centrum corpora gravia non pervenirent. Si etiam naturaliter terra circa centrum esset concava, non posset assignari naturalis causa quae tantum pondus sustineret. Si autem dicitur hoc esse miraculose, nulla subesse videtur miraculi ratio. Preparatio enim inferni ab initio mundi fuit, secundum illud Isai. xxx. 33. *Parata est ab heri Tophet*, secundum expositionem Glossae. In prima autem rerum institutione non est considerandum quid Deus possit facere, sed quid natura rerum habeat, ut sic fiat, sicut dicit Augustinus II. super Genes. ad litteram. Non autem dicitur Christus descendisse ad infimas partes terrae, sed ad inferiores, ad cujus veritatem sufficit qualitercumque inferiores nobis dicantur.

ARTICULUS XXV.

Vigesimus quintus articulus est, an possit sciri distantia a superficie terrae usque ad infernum, supposito infernum esse in centro, vel circa centrum terrae.

Puto scire posse distantiam a superficie terrae usque ad centrum, non tamen usque in infernum: quia non credo ab homine sciri posse ubi sit infernus.

ARTICULUS XXVI.

Vigesimus sextus articulus est, an *Corpus spermatis*, cum quo exit spiritus, qui est virtus principii anime, est separatum a corpore, & est res divina, & talis dicitur intellectus: sic potest, vel debet exponi: id est ille spiritus, sive virtus formativa dicitur intellectus per similitudinem, quia sicut intellectus operatur sine organo, ita & illa virtus.

Hanc expositionem Commentator ponit in VII. *Metaphysicae* super illud, *Brigo sicut supra dictum est, quod in substantiis est principium etc.* & sunt haec ejus verba. „Ideo dicit Aristoteles in Libro de animalibus, quod virtutes quae sunt in seminibus, sunt similes intellectui, scilicet quia agunt actione intellectui, & quod istae virtutes assimilantur intellectui in hoc quod non agunt per instrumentum corporale.“

ARTICULUS XXVII.

Vigesimus septimus articulus est, an opinari possit sine periculo, quod post communcem resurrectionem Luna magis lucebit quam nunc Sol, Sol autem in septuplum quam modo luceat, corpora vero beatorum septies magis Sole.

Nullum periculum hic video quin opinari possit, si assertio desit, quae posset ad praesumptionem impu-

Vigesimus octavus articulus est, an aliquid dicatur venire ad compositionem alterius duobus modis. Uno modo per essentiam suam per modum principii materialis, & formalis; & sic nullo modo aliquid de natura corporis caelestis venit in compositiones corporis humani, vel aliorum corporum mixtorum. Secundo modo venit ad compositionem alterius aliquid per effectum suae virtutis; & hoc modo natura corporis caelestis venit ad compositionem corporis humani, & omnium corporum mixtorum.

Hoc est ex necessitate verum: quia corpora caelestia sunt causa generationis, & corruptionis in istis inferioribus, ut Dionysius dicit.

ARTICULUS XXIX. & XXX.

Vigesimus nonus, & trigessimus articulus continent, an Angeli non doleant, nec lacrymentur, sed ad modum dolentium, vel lacrymantium se habeant.

Hoc est ex necessitate verum, & est sententia Augustini, qui dicit in IX. de civit. Dei: *Sancti Angeli puniunt sine ira quos accipiunt aeterna Dei lege puniendos, & miseris sine miseria compassione subveniunt, & periclitantibus quos diligunt, sine timore opitulantur, & tamen istarum nomina passionum per consuetudinem humana locutionis etiam in eos usurpantur propter quandam operum similitudinem, non propter affectionum infirmitatem.*

ARTICULUS XXXI.

Trigesimus primus articulus est, an facta transubstantiatione substantiae panis in substantiam corporis Christi miraculose in sacramento altaris, substantia corporis Christi naturaliter sine miraculo in hoc sacramento est sine dimensionibus hostiae, quae remanserunt, eo quod substantia ex hoc quod est substantia, non perhibetur esse in magna, & parva dimensione.

Credo hoc esse falsum. Sicut enim non quidem naturaliter, sed miraculose substantia panis in substantiam corporis Christi convertitur; ita etiam miraculose sub dimensionibus conservantur, & non naturaliter. Ut enim dicit Augustinus VIII. super Genes. ad litteram, Deus eo modo conservat res quae eas operatur. Non enim est sicut aedificator, qui operatur tantum ad constructionem domus, & postea eam dimittit; sed Deus circa rem continue operatur, conservans eam in esse, secundum illud Joan. v. 17. *Pater meus usque modo operatur*. Quod autem inducitur pro ratione, quod substantia, ex eo quod est substantia, non prohibetur esse in magna, & parva dimensione, non est sic intelligendum, quod de ratione cujuslibet substantiae sit quod possit esse in magna, vel parva dimensione; sed contrarium non est de ratione substantiae ut sic, sicut non est de ratione animalis quod sit rationale, non tamen est de ratione ejus quod sit sine ratione. Si ergo esset de ratione substantiae quod non prohiberetur esse in magna, vel parva dimensione, sequeretur quod substantia corporis Christi secundum suam naturam haberet ut esset aequalis sub magna, vel parva dimensione. Sed quia hoc non est de ratione substantiae, quod possit esse in magna, vel parva dimensione, nec tamen est contra rationem substantiae; patet quod ponere substantiam corporis Christi in magna, vel parva dimensione, non implicat contradictionem, sicut

implicat contradictionem, si aliquid attribuat ali-
cui, quod repugnat ejus rationi. Ad hoc ergo indu-
citur illa ratio ut excludatur contradictio, non ad
hoc ut ostendatur esse naturale.

ARTICULUS XXXII.

TRigesimus secundus articulus est, quod proprie
dimensiones corporis Christi & dimensiones pa-
nis, quae remanserunt, non sunt aequales.

Istud est manifeste verum, & contrarium dicere
est haereticum: sequeretur enim quod sub una parva
particula hostiae non esset totum corpus Christi.

ARTICULUS XXXIII.

TRigesimus tertius articulus est, an corpus Chris-
ti in sacramento sit in loco.

Dicitur, quod est in loco altaris, vel in Ecclesia;
sed hoc verum est quod corpus Christi non est in sa-
cramento ut in loco: non enim comparatur ad sacra-
mentum ut locatum ad locum, quia non commen-
suratur ei secundum proprias dimensiones.

ARTICULUS XXXIV.

TRigesimus quartus articulus est, an corpus Christi
in hoc sacramento moveatur ad motum hostiae.

Verum est quod non moveatur, sicut corpora mo-
ventur per se, vel per accedens in loco: quia nec eo
modo est in illo loco in quo est sacramentum, sicut
corpora sunt in loco per se, vel per accedens; cum
aliam habeat comparationem ad dimensiones sacra-
mentales, quam corpus ad dimensiones proprias
secundum quas moveatur per se, & ad vehiculum,
secundum quod moveatur per accedens. Sed eo modo
quo convenit corpori Christi esse in loco ratione di-
mensionum sacramentalium, convenit sibi moveri in
loco.

ARTICULUS XXXV.

TRigesimus quintus articulus est, an species sacra-
mentales sine subjecto remanentes possint natu-
raliter agere, immutari, & corrumpi, sicut prius.

Quantum ad aliquid verum est, & quantum ad
aliquid non. Nihil enim potest agere, vel pati nisi

praesupposito suo esse. Quod autem in esse conser-
ventur absque subjecto, miraculosum est; & quan-
tum ad hoc actio consequens miraculosa est; & si-
militer passio, secundum quod dimensio miraculo-
se subsistens, miraculose habet officium subjecti, &
materiae, cujus est pati.

ARTICULUS XXXVI.

TRigesimus sextus articulus est, an omnes cogita-
tiones cordis quae habent imagines in phantasia,
vel quas comitantur aliquae passiones in corpore, dae-
mones scire possint.

Hoc puro verum esse de illis cogitationibus quas
comitantur aliqui motus corporales quicumque: &
hoc etiam Augustinus dicit in Libro de divinatione
daemonum. *Hominum, inquit, dispositiones daemones
non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione concep-
tas consignant: quae dum ex animo exprimuntur in cor-
pore, tanta facilitate perdiscunt: & de hoc verbo in
Libro Retractionum faciens mentionem, sic dicit:
Dixi hoc audacioris asseverationem quam debui: nam per-
venire ista ad notitiam daemonum, per nonnulla etiam
experimenta comperit. Sed utrum signa quaedam
dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos au-
tem latentia, aut alia vi spirituali cognoscant, aut dif-
ficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest
inveniri. Sed si spirituali vi cogitationes cognoscant,
multo magis motus corporales, ex quibus etiam homi-
nes interdum interiores dispositiones cognoscunt:
unde secundum non excludit primum, sed amplius
dicit. Solas autem species in phantasia existentes non
reputo sufficientes ad hoc quod daemones humanas
cogitationes cognoscere possint, quia homo virtute
rationis, & liberi arbitrii potest una specie in vi ima-
ginativa conservata multipliciter uti ad diversas cogi-
tationes, vel totaliter actu non uti.*

Haec sunt, charissime, quae ad articulos a vobis
transmissos respondeo diffusius quam petistis: non
enim absolute responderi poterat ad ea quae diversum
sensum continere poterant, praesertim cum non scrip-
seritis quid contra hujusmodi articulos objiceretur. Sic
enim potuisset & absolutius, & certius responderi.
Valeat charitas vestra diu, & pro hoc labore mihi ora-
tionum suffragia rependatis.

DIVI THOMAE

AQUINATIS,

RESPONSO AD LECTOREM (1) BISUNTINUM,

DE SEX ARTICULIS.

OPUSCULUM VII.*

* Al. XII.

Charissimo sibi in Christo Fratri Gerardo Bisuntino
Ordinis Fratrum Praedicatorum, Frater Thomas
de Aquino ejusdem Ordinis confratrum dilectione
salutem.

Percepi litteras vestras quosdam articulos conti-
nentes, super quibus vobis per me responde-
deri petebatis. Et licet in pluribus essem oc-
cupatus; tamen ne vestrae charitatis petitioni dees-
sem, quam cito facultas se obtulit, vobis rescribere
curavi.

QUAESTIO I. II. & III.

Prima ergo quaestio fuit, an stella quae Magis ap-
paruit, haberet figuram crucis. Secunda, an ha-
beret figuram hominis. Tertia, an haberet figuram
crucifixi.

His simul respondeo, quod Chrysostomus (Auc-
tor operis imperfecti) quaedam similia narrat super
Matth. non quasi asserendo, sed potius quasi ab aliis
dictum recitando. Et quia pro certo non habetur,
non reputo hoc esse praedicandum, praesertim quia
non videtur probabile quod sacri Doctores, ut Au-
gustinus, Leo Papa, Gregorius, & alii in suis ser-
monibus tacuissent, si aliquod robur auctoritatis ha-
beret. Non enim decet praedicatorum veritatis ad fa-
bulas ignotas divertere. Si autem ab aliquo sit praedi-
catum, non arbitror esse necessarium quod revo-
cetur, nisi forte ex hoc populo scandalum sit exor-
tum; & tunc non debet ut erroneum reprobari,
sed ut incertum exponi.

QUAESTIO IV.

Quarta quaestio, an parvulae manus pueri Jesu
nati creaverint stellas.

Ad quod respondeo, quod locutio haec non
est propria. Nam parvulae manus sunt manus hu-
manitatis, quarum non est creare. Sed quia unus &
idem Christus est in divina, & humana natura per-
fectus, potest hujusmodi locutio sane exponi, ut di-
catur: Manus parvulae istius pueri creaverunt stel-
las; id est, iste puer habens manus parvulas, creavit
stellas. Tali enim modo loquendi ad quamdam unio-
nis expressionem aliquando Doctores utuntur, sicut
in quibusdam cantantur Ecclesiis: *Manus quae nos
plasmaverunt, clavos confixa sunt.* Non tamen haec
sunt extendenda, vel praedicanda populo. Sed tamen
si praedicatum sit, non arbitror revocandum; nisi

super hoc error, aut scandalum oriatur, in quo casu
oporteret sanae locutionis sensum exponi. Non sunt
autem in talibus, quantum fieri potest, simplicium
animi sollicitandi.

QUAESTIO V.

Quinta quaestio est, an ex quo Simeon dixit bea-
tae Virgini: *Tuam ipsius animam pertransibit gla-
dius*, quolibet die naturali usque ad resurrex-
tionem Christi septies illud recoleret pia Virgo cum
dolore vehementi.

Ad hoc etiam respondeo, quod istud eadem faci-
litate contemnitur qua dicitur, cum nullius auctori-
tatis robore fulciatur. Nec aestimo hujusmodi frivo-
lae esse praedicanda, ubi tanta suppetit copia praedi-
candi ea quae sunt certissimae veritatis. Neque tam-
en oportet quod revocetur, si praedicatum fuerit,
nisi ex hoc scandalum fuisset exortum.

QUAESTIO VI.

Sexta quaestio est, an circumstantias peccati tra-
hentes in alterum genus, non notabiliter aggra-
vantes teneatur homo confiteri, etiam innoxescendo
personam cum qua peccaverit.

Ad hoc respondendum videtur, quod omnino de-
bet has homo confiteri: non enim homo confitetur
peccatum suum, nisi speciem confiteatur peccati,
quae cognosci non potest nisi per circumstantias tra-
hentes in aliud genus, ex quibus peccatum specifi-
catur. Circumstantias vero non aggravantes, quae
in aliud genus peccati non trahunt, non teneatur ho-
mo confiteri, sicut nec peccata venialia, licet sit lau-
dabile quod homo ea confiteatur. Eadem enim ra-
tio videtur esse de hujusmodi circumstantiis, & de
venialibus peccatis. Circumstantiae autem dicuntur
in aliud genus trahere quae specialem repugnantiam
important ad aliquod praecipuum divinae legis; si-
cut furtum simplex repugnat huic praecipuo, *Non
furtum facies*; si autem furtum in loco sacro com-
mittatur, habet iam repugnantiam ad aliud praecipuum,
quod est de veneratione sacrorum; & sic addi-
tur nova species peccati: unde consequens est quod
addat aliam repugnantiam ad legem Dei; & ideo no-
vam deformitatem peccati moralis habebit, quod
ex necessitate confiteri tenebitur. Sic igitur hujus-
modi circumstantias aggravantes, quae non trahunt
in aliud genus peccati, non credo quod aliquis teneatur
confiteri.

De expressione autem personae cum qua aliquis
pec-

(1) *Lege Vesontinum, ut & infra Vesontino.*